

פרוטוקול סטנוגרפי של

האספה הכללית של האקדמיה הלאומית למדעים
שנתקיימה בירושלים, ביום כ"ה בשבט תש"ך (23.2.60)

נכחו: מר ד' בן-גוריון - ראש הממשלה, מר ד' ארן - שר החינוך והתכרות, פרופ' ש' אדלר, פרופ' פ' אולנדרוף, פרופ' א"א אורבך, פרופ' מ' בוכר, פרופ' י' בער, פרופ' ש"ה ברגמן, פרופ' א' דבורצקי, פרופ' ב' דינור, פרופ' נ"ה טור-סיני, פרופ' ב' צונדק, פרופ' א' קציר, פרופ' נ' רוזן, פרופ' נ' רוטנשטריך, פרופ' י' רקת, פרופ' ג' שלום

נעדרו: פרופ' ח' אלבק, פרופ' י' ברנבלום, פרופ' מ.צ. סגל, פרופ' י' פולוצקי, פרופ' י' קויפמן, פרופ' מ' ריינר

פרופ' י' רקת: אנחנו שמחים מאוד שראש הממשלה הסכים לשבת ראש כישיבה הראשונה של האקדמיה הלאומית למדעים.

ראש-הממשלה ד' בן-גוריון: מורי ורבותי! בדחילו ורחימו, אבל גם כסיפוק ובתקווה גדולה באתי להשתתף בפתיחתה של האקדמיה העברית. בדחילו ורחימו, מפני שאני זוכר הוויכוחים של טובי אנשי המדע שלנו, שהיו להם ספקות קשים ומרמס בנוגע ליסוד האקדמיה. אחדים מהם עומדים כנראה עדיין בספקותיהם. אבל אני אומר, "בסיפוק ובתקווה" - מתוך נסיון שיש לנו בשטח אחר, בשטח החומרי בארץ.

כשבאו בני דורי לארץ לפני יותר מחמישים שנה, וכשזכרנו איך ראו אבותינו אחרי יציאת מצרים, ארץ זו כארץ זבת חלב ודבש, שאלנו את עצמנו: איזה החלב ואיזה הדבש? אלא היה אז זכר לחלב ולא היה זכר לדבש. עכשיו ישנה פרובלמה של עודף חלב. הארץ הזאת שופעת כל כך הרכה חלב, עד שאין יודעים מה לעשות עם החלב הזה. אמנם אין עדיין עודף של דבש, אבל גם זה יהיה.

ונדמה לי, לא רק מתוך גזירה שווה, אלא מתוך הכרת הארץ, כי זו לא אכזבה גם אלה שחשבו והאמינו שכאן תהיה לא רק תקומה מדינית, אלא גם תקומת הרוח העברית הנצחית.

אני זוכר היטב הוויכוחים שהיו לנו עם אחדים מאנשי הרוח היושבים שם. איני שייך לחברה שלכם. אני הדייט. אבל עלי מוטל להיפגש עם אורחים הבאים מכל קצווי תבל, ביניהם עסקנים ומדינאים, וגם אנשי רוח ומדע; וכשאני שומע התפעלותם מישראל אני שואל את עצמי: כלום לא נוצר בחור? מיתוס לגנרלי על ישראל, או שאנחנו יושבים בתוך היער ורואים רק העצים? אני נפגש עם אנשי רוח גדולים באמריקה, מאנגליה, מהודו, עם אנשים משכילים מאפריקה - אין עדיין אנשי רוח באפריקה, אבל ישנם משכילים - אבל מהודו יש אנשי רוח, ואני נפגש עם אנשי רוח מצרפת, והם רואים את הארץ הזאת כאחת מארצות הפלאים, גם מבחינת כושר היצירה של העם בכללו וגם מבחינת הרמה הגבוהה של המדע והרוח בארץ.

זמן רב הרהרתי כבעיה הזאת, האם הם טועים או אנחנו טועים. והגעתי ליד מסקנה, שאנחנו באמת איננו מסוגלים לראות ולהעריך מה שנעשה בארץ, מפני שכל אחד מאתנו - זה חל על העם בכללו, וזה חל כמעט על כל אחד ואחד מאתנו - רואה הקשיים האופפים אותנו, רואה הליקויים המרובים, רואה גילויי הכיעור. אנחנו קוראים עליהם יום בעיתונים, ואנחנו שוכחים כי כעבור עשר שנים לא יישאר זכר לדברים האלה, ויעמדו רק דברים, לא אומר של "נצח" - קשה להגיד נצח לגבי דבר אנושי - אבל דברים שיש להם ערך היסטורי, והם יעמדו לדורות. ואין זה פלא, שדוקא אנשים זרים, שאינם רואים הפרטים הקטנטנים, הצרות השגורות, היום-יומיות של חיינו, הם רואים היקף המפעל שלנו, כושר היצירה שלנו, המפעל המדעי והחינוכי בארץ, והם יוצאים מכאן מוקסמים.

לפעמים נדמה שהם מגזימים. אמר לי פרופסור הודי אחד, שהרצה כאן על מעין קבלה יהודית (הוא הרצה באוניברסיטה): ישנן שתי ארצות שתגאלנה את העולם, והן הודו וישראל. אני מבין, מדוע הוא אומר זאת על הודו, יש לו נימוקים. אבל מה הם הנימוקים בנוגע לישראל? אולם חשובה ההתרחשות של איש רוח כזה. הוא עכשיו פרופסור בקרדיף.

ואני מזכיר לא רק בדחילו ורחימו אלא גם בתקווה ובאמונה. וטוב שיהיו לגדולים אנשי המדע שלנו היושבים פה, פקפוקים, כי איש רוח בדרך כלל הוא איש צנוע, אבל עליו לשאוף לגדולות. יש הדמות של ניוטון. לן היצאנו עדיין ניוטון מתוכנו, אם כי אי אפשר לדעת אם מאיה צבר קטן הלומד בבית ספר יסודי באגן, שממנו לא יצא איזה מין ניוטון. איש לא יפקפק, שאנו מסוגלים להוציא אנשים כאלה מתוכנו. עשיתי רשימה של יהודים מקבלי פרס נובל, ומצאתי שהם 15% ממקבלי פרס נובל בעולם. זה

אומר משהו. וגם מה שהספקנו כבר לראות בארץ, נוטע בנו תקווה, שבשטח זה לא ניפול משום עם אחר.

ההיסטוריה קיפחה אותנו מאוד מאוד, לא רק בימינו, תמיד היינו עם קטן, ארץ קטנה, ולא הייתה כמעט שום תקופה של גדלות חומרית ומדינית לישראל, ואינה צפויה לנו גדלות כזו. אולם אין ספק שהייתה לנו גדלות רוחנית גדולה, אם כי בשטח מצומצם. ידוע, כי היהודים לא עסקו בתקופה הקדומה במדע ובמחשבה שיטתית. אבל אלה שיכלו ליצור ספרים כמו התנ"ך, יכולים בימינו אלה - ואנחנו רואים זאת - גם להצטיין בשטח המחשבה המדעית.

נדמה לי שהדבר הזה בא בעתו, לנסות לכנס, לסכם ולפרסם המפעל המחשבתי המדעי של אנשי המדע ואנשי הרוח שלנו. אתם נחלקים לאנשי הטבע ולאנשי הרוח. אצלי יש קצת פקפוק, אם יש דבר כזה כמו מדעי הרוח. אבל לא אכניס את עצמי לתוך גוב האריות, ואני חייב לקבל שישנם טוב שננסה לסכם מה שיצרנו בשני השטחים האלה. נדמה לי, שלגבי עם קטן, שלפני 12 שנה מנה רק ששים רבוא, ועכשיו שלוש פעמים ששים רבוא, אין לו להתבייש בפני עמים אחרים, מבחינת היכולת הגנוזה שלו. נדמה לי שגם המפקקים - מולי יושב אחד המפקקים הגדולים, אני רואה כל הזמן פקפוקין מכבצצים מתוך עיניו - יודעים, שיש יכולת בתוכנו, שלא נתגלתה עדיין. אם כי אין ביכולתו של שום מוסד כשהוא לעצמו להזרים את כוח המחשבה היצירתית והרוחנית, אבל יש בוודע של חכמים להגביר היכולת הזאת וגם להביא אותה לדעת העם היהודי. העם היהודי מצפה מאתנו גדולות, ואני יכול למצוא זאת באמריקה, באנגליה ובצרפת. הוא מנה שלוש מצפה מאתנו. מוסד זה עלול גם - ונדמה לי שזהו אחד מתפקידי הראשיים - לקשר את אנשי הרוח בישראל עם אנשי הרוח המרוכבים של היהודים בארצות שונות, ואני מאמין - גם למשוך חלק מהם ארצה.

יש לי הסכמה לדבר זה מאחד מגדולי הרוח באמריקה, רוברט אופנהיימר. הוא אמר, שאיש רוח, איש מדע - שאיננו מסתפק רק בקאדילק, רק בטלוויזיה ובמשכורת גדולה, אלא שהוא מחפש גם איזו פרנסה רוחנית לנפשו, אינו יכול למצוא זאת באמריקה, באנגליה ובצרפת. הוא מנה שלוש ארצות אלה. הוא לא ימצא זאת שם, בישראל ימצא זאת. התפלאתי על הדבר הזה שהוא אמר. שאלתי אותו: האם אתה מצאת זאת פה? אמר: זה שהביא אותי הנה, מה ששמעתי על רוח ישראל, מה שמצאתי הוא יותר ממה ששמעתי.

יכול להיות שיש איזה קסם המקסים את האנשים האלה, האמנם זהו קסם שוא? אם קסם זה פוקד אנשים שונים, יהודים ולא יהודים, מארצות שונות מאירופה, אסיה ואמריקה, יש בלי ספק משהו בעובדה זו. ומבלי שנתגשא יותר מדי, נדמה לי שהגיעה השעה שתקום אקדמיה יהודית, אשר תרכז ותסכם את היצירה הרוחנית, תגביר הקשרים שלנו עם אנשי הרוח בעולם בכלל, וכייחוד עם אנשי הרוח בקרב היהדות בכל הארצות, ואני מקווה שיכוא הזמן, והוא אולי לא רחוק, גם עם אנשי הרוח בקרב האיסלם. עכשיו אני מבקש מכם לבחור ביושב-ראש.

פרופ' י' רקת: בישיבה הקודמת שהייתה לנו מיניתם ועדה מצומצמת, כדי להציע הצעות למוסדות המרכזיים של האקדמיה. ויש לי הכבוד בשם הוועדה הזאת להציע כנשיא האקדמיה את חברנו בוכר וכסגן-הנשיא את חברנו קציר. אני מבקש לחלק את הפתקאות כשביל ההצבעה. אני מבקש את החברים דבורצקי ורוטנשטריך לספור את הקולות. ראש-הממשלה ד' בן-גוריון: סופר הקולות מודיעים לי, שבבחירת נשיא האקדמיה נבחר פרופ' בוכר ב-13 קול, ו-2 נמנעו; בבחירת סגן-נשיא האקדמיה נבחר פרופסור קציר ב-12 קול, אחד נמנע ו-2 הצביעו בעד שני מועמדים אחרים. פרופסור בוכר נבחר איפוא לנשיא האקדמיה, פרופסור קציר - לסגן נשיא האקדמיה (מחיאות כפיים).

נשיא האקדמיה פרופ' מ. בוכר: כבוד ראש הממשלה, כבוד שר החינוך והתכרות, חברים! תודה מקרב הלב לכם, חברים, על הכבוד שחלקתם לי, שהרי בעיניי אין כבוד גדול ממנו.

יורשה לי להוסיף הערה. עד כמה שאני רואה, האקדמיה למדעים שנולדה בשעה זו, עשויה לשמש כלי למגע חדש, מגע ממין חדש, בין המדעים, וביחוד בין "מדעי הטבע" ובין "מדעי הרוח".

לפי דעתי ממשמש ובא מגע חדש כזה שלא היה כמותו עד כה. גרמה לכך במיוחד ההתפתחות של הפיסיקה המודרנית, התפתחות שעד כמה שביכולתי לדון לא הגיעה עדיין. עד לאמצע דרכה. וטוב שנראה את משמעותו של החידוש הזה על רקע העבר. אתחיל באקדמיה האפלטונית עצמה. כידוע לכם, לאחר שאפלטון נתאכזב מהשפעת הפילוסופיה על

האקדמיה לקבל את התקנון בתורת חוק, או לקבל חוק מצומצם יותר עם מסירת הסמכות לממשלה לאשר את התקנון כפירוש לחוק.

יש פנים לכאן ויש פנים לכאן. אישור התקנון על ידי הכנסת עושה אותו נוקשה יותר ואינו מאפשר לכווחות חיצוניים לשנותו. מאידך גיסא נוצרים קשיים לשינוי התקנון והתאמתו לצורכי התקופה. אפשר כמובן לראות את התקנון הנוכחי כבסיס לחוק ולהשאיר בידי הממשלה את האפשרות להתקין תקנות נוספות.

הממונה על החקיקה מבקש את דעת האקדמיה בנקודה חשובה זו, כיוון שהיא תקבע את מידת החוקיות של התקנון השלם, או האם יובא לכנסת חוק מצומצם ועקרוני בלבד.

בדבר פתיחתו התווה פרופסור בובר כמה קווים יסודיים, מהעומדים ברומה של המחשבה המודעת. אכן מיטב הוגי הדעות והחוקרים מרגישים כיצד הפך המדע המודרני למגדל בבל שראשו בשמים ואילו שפת הבונים נבלה ואינם שומעים עוד איש את שפת רעהו. האקדמיות הנכונות בעולם עושות מאמץ להניח יסודות לשפה אחת, אשר תושבת על העקרונות המשותפים של מכלול המדעים.

אולם מבחינה מסוימת עוברות האקדמיות רינסאנס, לא רק בגלל חיפושיו שפה משותפת, אלא בגלל התרחבות תחום הפעילות הבינ-מדעית. בכמה ארצות חונרות האקדמיות ומקבלות תפקיד נכבד בפיתוחן של בעיות המצריכות תיאום בהיקף לאומי. ולא רק האקדמיה הסובייטית עושה זאת. הייתה לי הזדמנות כעת להכיר את פעולתה של האקדמיה הלאומית למדעים בווינגטון. הסתבר, שהיא הגוף העליון בהכוננתם של מחקרים לטווח ארוך, כמחקרים לאומיים המקיפים חוקרים מאוניברסיטאות רבות והתובעים שיתופם של אנשים ממקצועות שונים, כגון המחקר הידוע של המרחב אשר דורש שיתופם של פסיקאים, כימאים, ביולוגים ורופאים, מומחים טכניים ותיאורטיים בכפיפה אחת.

הייתה תקופה קצרה שבה היה חשש כי המועצות המדעיות תדחינה את האקדמיות למעמד של מוסדות לכיבודים ולהערכה הדדית ולא תטולנה חלק נכבד ביצירה הלאומית: החשש הזה נבדדה ברוב הארצות. המועצות המדעיות מצאו את מקומן, ואילו האקדמיות נשארו הגופים הרפרזנטטיביים הראשונים הקובעים את רמת המדע ומכוונים את דרך התפתחותו.

ואילו האקדמיה שלנו יש בוודאי יש תפקידים נוספים:

(א) תפקיד אחד נכבד הוא יצירת גשר למדע העולמי, כלי ביטוי לסיכומו של המדע הישראלי בפורום המדע הבינלאומי; (ב) והתפקיד האחר הוא הקשר עם מספר גדול מאוד של חוקרים המחפשים כתובת אקדמית עליונה בארץ, כדי למסור את ידיעתם ונכונותם לעזור לפיתוחה של הארץ. במשך החדשים ששהיתי בחוף לארץ הייתה לי הזדמנות להיפגש עם מספר ניכר של חוקרים יהודיים ולא יהודיים. הדבר המפתיע ביותר הוא כי עם קיומה של המדינה גוברת ועולה הכרתם היהודית של החוקרים היהודיים. עוד בראשית המדינה היה החוקר היהודי "יהודי באהלו" והשתדל להיות "אדם בצאתו". כיום ברור לרוב החוקרים היהודיים כי יהדותם אינה פוגמת במדעיותם, וכיום קשה למצוא חוקרים יהודיים שאינם מחפשים דרך לעזור לישראל, ויהיו נכונים לשתף פעולה באופן הדוק עם האקדמיה שלנו. ואין זה כך לגבי החוקרים היהודיים בלבד: מיטב החוקרים, בכל ענפי המדע, מחפשים דרך להביע את רצונם הטוב ואת נכונותם לסייע בדרך כשרה למהדרין על ידי ביקורם בארץ, על ידי חינוך צעירים ועל ידי הקניית ידע חשוב. עבור הנכונות של החוקרים ברחבי העולם האקדמיה היא הכתובת הנכונה, ההוגנת, הרפרזנטטיבית, להידוק הקשרים ולביסוס היחסים.

אבל ברור שמעל לכול ומעבר לכול מרכז עבודתה של האקדמיה בחייה השוטפים תהיה הנהלתם של מחקרים בעלי אופי כללי יותר, סיכום הרצאות ופירסום תוצאות המחקר - עיצוב סטנדרטים למחקר המדעי בארץ. זו הייתה דעת כל החברים שהשתתפו בדיונים האחרונים בהחלטה על מבנה התקנון, ונדמה לי שזה יישאר הקו המנחה לעבודתנו היסודית במשך כל תקופה הבאה.

הנשיא פרופ' מ' בובר: פרופסור שלום ידבר על תכנית האקדמיה לזמן הקרוב וגם יאמר מה הן ההצעות.

פרופ' ג' שלום: חברים, אני חושב, כי הערב לא כדאי כבר להיכנס לפרטים. זוהי הזדמנות ראשונה וחגיגית להיפגש. הערב נחליף רק דעות על עניין שהתעורר על ידי חברנו קציר, שהוא עניין הנוגע לכלולנו.

אומר עוד דבר, כי כאשר לתכניות של הפעולה, חושבני שהאקדמיה תצטרך לחשוב בשני כיוונים. היא תצטרך לחשוב לאמץ לה תכניות רחבות או ליוזם אותן, שלא בין יום תצמחנה, אלא שצריכות תכנון ושלאט לאט ייכנסו ויצטרכו לדרוש את הכספים לביצוען מן המקור הממשלתי, אלא

הפוליטיקה, ייסד את האקדמיה על אותו עניין שהוא רומז עליו באיגרתו השביעית בשם שיתוף-חיים, כלומר שעיך עבודת האקדמיה מבוססת על מגע אישי. אבל, כידוע לכם, הדבר לא האריך ימים. כבר תלמיד תלמידו של אפלטון אינו מנחה עוד את תפקידה של האקדמיה בשם שיתוף-חיים אלא בשם שיתוף-חקירה בלבד.

ועוד לפני כן שומעים אנו מפי בן אחרות של אפלטון שהיה אחריו ראש האקדמיה, אמנם לא על האקדמיה, אבל על מוסדות כאלה, שהעיקר הוא להגדיר את היחסים בין המדעים, בין מדע למדע - יחסים אובייקטיביים בין המדעים בלבד.

אולם אחר כמה וכמה מאות בשנים, גם כימי הביניים וגם בתקופת הרנסאנס, אין אנו שומעים ולא כלום על יחסים אובייקטיביים כאלה ועל אקדמיות המבוססות עליהם. לא אותה האקדמיה שייסד קרל הגדול ולא אותה שייסד קוסימו די מדיצ'י, לא היו עוד מבוססות על יחסים כאלה; היו מוסדות אפיגוניים, הראשונה מעין בית-מדרש לתיאולוגים והשנייה מעין בית-ועד למתפלספים ברוב של ניאוא-אפלאטוניות.

ואחר כך באה אותה התקופה המגיעה כמעט עד לימינו - תקופת הפיצול ההולך וגדל של המתודות ושל המדעים, ואין אנו רואים אלא מאמצים להתגבר על הפיצול הזה בדרך ארגון אקדמיות. הדוגמה הבולטת ביותר היא כמובן האקדמיה של לייבניץ. אולם לא הצליחו להתגבר על הפיצול, וגם אין לה הצליח. דרך חזרה אינה ניתנת.

והנה כימינו משהו חדש ממשמש ובא, ואנו רואים את סימניו. כמובן אין זה אותו מגע שלו התכוון אפלטון, אבל מגע אמיתי בין המדעים. אני מכריך את האקדמיה הלאומית למדעים שתצליח למלא לא אותו תפקיד בלבד שהתחילו למלאו במאה הי"ז, היינו ארגון העבודה המדעית, אלא גם אותו התפקיד החדש, שאין כעת אלא לרמוז עליו, הוא המגע הבין-מדעי.

נעבור עכשיו לסדר היום. ראשית כל עליי להודיע, שברגע זה קיימת למעשה המועצה שנבחרה, כלומר המועצה המורכבת מן הנשיא, סגן הנשיא וראשי שתי החטיבות.

סגן הנשיא פרופ' א' קציר: אדוני ראש הממשלה, אדוני שר החינוך והתרבות, מורי ורבותי! גם אני מבקש להודות לחברים עבור הכבוד שניתן לי בכחרכם אותי לסגן נשיא האקדמיה. רעיון האקדמיה קרוב ללבי זמן רב, והאפשרות למלא תפקיד באקדמיה הוא עבורי גם חוויה עמוקה וגם כבוד גדול. אני מאושר שניתנת לי הזדמנות לעבוד במחיצתו של פרופסור בובר. פרופסור בובר הוא אחד מהוגי הרעיון של האוניברסיטה העברית; וזה כבוד לאקדמיה, שהפרופסור בובר, שראה כבר בראשית המאה הזאת את חשיבותו של המדע לבניין הארץ, ישמש יושב-ראש ראשון לגוף העליון של המדע הישראלי.

לפני שניגש לדיונים הנני מבקש למסור דין וחשבון קצר על עבודת ועדת התקנון, ולמסור תודה לחברים שהביאונו עד הלום. כזכור לכם, נבחרה ועדת התקנון בישיבתנו הראשונה, בה נפגש ראש הממשלה עם החברים הראשונים של הפה-אקדמיה. ועדת התקנון הורכבה מהחברים אורכר, ברנבלום, טור-סיני, קציר, רוזן, רקח ושלום.

ועדת התקנון עבדה במסירות ונפגשה שמונה פעמים, בישיבות רחבות, וכמה פעמים בישיבות מצומצמות. עיקר התקנון נבדק באופן רציני על ידי היועץ המשפטי של משרד ראש הממשלה, שהשתתף אתנו בחלק מהישיבות ותרם תרומה נכבדה לעיצוב דמותו הסופית של התקנון. הצעת התקנון הוגשה ביולי לממשלה ואושרה ב-13 בספטמבר על ידי הממשלה. אחר בדיקה נוספת של היועץ המשפטי אושר התקנון סופית, והחל מ-7 באוקטובר 1959 הייתה האקדמיה לגוף מאושר.

הוועדה המכינה, שהייתה מורכבת בעיקרה מחברי ועדת התקנון, זימנה את האספה הכללית הראשונה ב-27 בדצמבר. באספה הזאת הכריז הפרופסור בובר על קיום האקדמיה והוחלט כי באספה הנוכחית ייבחרו המוסדות של האקדמיה, והאקדמיה תחיל בפעולתה. באותה ישיבה נבחרו יושבי ראש הסקציות: פרופסור שלום כיושב ראש החטיבה למדעי הרוח, והפרופסור רקח כיושב ראש החטיבה למדעי הטבע. במשך כל הזמן היה ברור שכדי להקנות לאקדמיה סטטוס לאומי היא חייבת להיות מאושרת על ידי חוק הכנסת. בחודשים האחרונים התנהל משא ומתן עם גופים מוסמכים על אפשרות המשפט של התקנון לכנסת. משרד ראש הממשלה טיפל בבעיה, והיועץ המשפטי העביר כבר את התקנון שלנו בין כל משרדי הממשלה לשם הערות וביקורת. אני שמח להודיעך, כי הבוקר נמסר לי שאין התנגדות משום משרד ממשלתי הממשלה לתקנון, היינו, שצורה זו של התקנון יכולה לעלות בתקופה הקרובה ביותר על שולחנה של הכנסת כדי להתקבל בצורת חוק. נשאלת השאלה - ואשמח אם החברים בוויכוח יביעו את דעתם על כך - כיצד רוצה המועצה שהחוק יתקבל, האם ברצון